

ಮಹಾಕವಿ ಪಂಪನ ವಿಕರ್ಮಾರ್ಜುನ ವಿಜಯ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರಜ್ಞೆ

ಶ್ರೀನಿವಾಸ. ಕೆ. ವಿ.*

*ಸಹಾಯಕ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು, ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಭಾಗ, ಸರ್ಕಾರಿ ಪ್ರಥಮ ದರ್ಜೆ ಕಾಲೇಜು, ಮಾಲೂರು.

ಸಾರಾಂಶ: (Abstract)

ಪಂಪನು ತನಗೆ ಆಶ್ರಯವಿತ್ತ ದೊರೆ ಅರಿಕೇಸರಿಯನ್ನು ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ಹೋಲಿಸುತ್ತಾ ಪಂಪ ರಚಿಸಿದ ಕೃತಿ 'ವಿಕರ್ಮಾರ್ಜುನ ವಿಜಯ'. ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದು ಮಹಾಭಾರತದ ಕತೆಯಾದರೂ ಅಲ್ಲಿರುವುದು ಬನವಾಸಿಯ ಸೊಗಸು ಮತ್ತು ಪಂಪನ ಜೀವನೋತ್ಸಾಹ. ಪಂಪ ವೇದವ್ಯಾಸರ ಮಹಾಕೃತಿ ಮಹಾಭಾರತವನ್ನು ತನ್ನ ಜ್ಞಾನಪ್ರಜ್ಞೆಯಿಂದ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ನೀಡಿದ್ದು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಭಾಗ್ಯ. 'ವಿಕರ್ಮಾರ್ಜುನ ವಿಜಯಂ' ಮೂಲತಃ ಕಾವ್ಯವಾದರು ಸಮಕಾಲೀನ ರಾಜಕೀಯ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಕರ್ನಾಟಕದ ಇತಿಹಾಸಕಾರರಿಗೆ ಆಧಾರ ಗ್ರಂಥವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸುವಂತಿಲ್ಲ. ಬಾದಾಮಿಯ ಚಾಲುಕ್ಯರು, ವೆಂಗಿಯ ಚಾಲುಕ್ಯರು, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ರಾಜಮನೆತನಗಳ ಇತಿಹಾಸ ತಿಳಿಯಲು ಮಹಾಕವಿ ಪಂಪನ ಕೃತಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಯೋಜನಕಾರಿಯಾಗಿದೆ.

ಮುಖ್ಯಪದಗಳು (Keywords) ಮಹಾಕವಿ ಪಂಪ, ವಿಜಯ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು, ಜೈನಧರ್ಮ.

ಪೀಠಿಕೆ

ಒಂದು ಸಮುದಾಯ ಇನ್ನೊಂದು ಸಮುದಾಯವನ್ನು ತನ್ನ ಸುಪರ್ದಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲು ರೂಪಿಸಲಾದ ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು 'ರಾಜಕೀಯ' ಎನ್ನಬಹುದು. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ನೋಡುವಾಗ ಆಳುವ ವರ್ಗ ಮತ್ತು ಆಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ವರ್ಗ ಎಲ್ಲಾ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಸಮಾಜದ ಎಲ್ಲಾ ವ್ಯವಹಾರಗಳು ಒಂದು ಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹರಿಸಲ್ಪಡುವಾಗ ಅದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಚೌಕಟ್ಟು ಅಗತ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂತಹ ಮಿತಿಯನ್ನು ಮೀರಿದಾಗ ಅದು ಅಪರಾಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ರಾಜಕೀಯ ಎಂಬುದು ಆಳ್ವಿಕೆಗಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಒಂದು ಕ್ರಮವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ರಾಜಕೀಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಎರಡು ಬಗೆಯಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು.

1. ಐತಿಹಾಸಿಕವಾಗಿ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿರುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ.
2. ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುವ ಮೂಲಕ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿರುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ.

ಮೊದಲನೆಯದು; ತಲೆಮಾರಿನಿಂದ ತಲೆಮಾರಿಗೆ ಜನ ಸಮುದಾಯದ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದ್ದಾರೆ.

Please cite this article as: ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಕೆ. ವಿ. (2023). ಮಹಾಕವಿ ಪಂಪನ ವಿಕರ್ಮಾರ್ಜುನ ವಿಜಯ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರಜ್ಞೆ. ಪ್ರತಿಬಿಂಬ: ಮಲ್ಟಿಡಿಸಿಪ್ಲಿನರಿ ಕನ್ನಡ ರಿಸರ್ಚ್ ಜರ್ನಲ್ ಆಫ್ ಐಐಎಂಆರ್‌ಡಿ, 5(1). ಪು.ಸಂ.81-84.

ಎರಡನೆಯದು; ಒಂದು ರೂಪರೇಷೆಯ ಮೂಲಕ ಜಾರಿಗೆ ಬರುವಂಥದಾಗಿದೆ. ಇಂಥ ರಾಜಕೀಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಕ್ರಿ.ಪೂರ್ವದಿಂದ ಹಲವು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿರುವುದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ.

ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ನೋಡುವಾಗ ಬಹುತೇಕ ರಾಜಪ್ರಭುತ್ವ ಇದ್ದಿದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ರಾಜರು ಭೂಪ್ರದೇಶಗಳ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳಾಗಿ, ಸಮಾಂತರಾಗಿ, ಮಾಂಡಲೀಕರವಾಗಿ, ಕರ್ತವ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಹಲವು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅರಸೂತ್ತಿಗೆ, ಅಧ್ಯಕ್ಷೀಯ ಪದ್ಧತಿ, ಸಂಸದೀಯ ಪದ್ಧತಿ, ಸಮತಾವಾದ, ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವ ಹೀಗೆ ಹಲವು ವಿಧಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಅಂದಿನ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಇಂದಿನ ಪ್ರಧಾನಿಯಾಗಿದ್ದಾರೆ, ಅಂದು ನ್ಯಾಯ ತೀರ್ಮಾನ ರಾಜನಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದರೆ, ಇಂದು ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರ ಕೈವಶವಾಗಿವೆ. ಈ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಪಂಪ ಮಹಾಕವಿ ವಿರಚಿತ 'ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನ ವಿಜಯಂ' ಅಥವಾ 'ಪಂಪ ಭಾರತ'ದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಈತ ವೆಂಗಿಯ ಚಾಲುಕ್ಯರ ಎರಡನೆಯ ಅರಿಕೇಸರಿಯ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಮೂಲತಃ ದಂಡನಾಯಕನಾದ

ಪಂಪ ವೇದವ್ಯಾಸರ ಮಹಾಕೃತಿ ಮಹಾಭಾರತವನ್ನು ತನ್ನ ಜ್ಞಾನಪ್ರಜ್ಞೆಯಿಂದ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ನೀಡಿದ್ದು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಭಾಗ್ಯ. 'ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನ ವಿಜಯಂ' ಮೂಲತಃ ಕಾವ್ಯವಾದರು ಸಮಕಾಲೀನ ರಾಜಕೀಯ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಕರ್ನಾಟಕದ ಇತಿಹಾಸಕಾರರಿಗೆ ಆಧಾರ ಗ್ರಂಥವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸುವಂತಿಲ್ಲ. ಬಾದಾಮಿಯ ಚಾಲುಕ್ಯರು, ವೆಂಗಿಯ ಚಾಲುಕ್ಯರು, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ರಾಜಮನೆತನಗಳ ಇತಿಹಾಸ ತಿಳಿಯಲು ಮಹಾಕವಿ ಪಂಪನ ಕೃತಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಯೋಜನಕಾರಿಯಾಗಿದೆ. ವೇಮುಲವಾನ ಹಾಗೂ ಪರಬಣಿ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವ ಐತಿಹಾಸಿಕ ವಿವರಗಳು ಪಂಪ ವಿರಚಿತ 'ಪಂಪ ಭಾರತಂ'ನಲ್ಲೂ ದೊರಕುತ್ತವೆ.

ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಗೋವಿಂದ ಹಾಗೂ ಬದ್ಧಗ ದೇವನೊಡನೆ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ನಡೆದ ಆಂತರಿಕ ಕಲಹದ ವಿವರ ಆ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲೂ ಹಾಗೂ ಪಂಪನ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲೂ ಸಮಾನವಾಗಿ ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಇದು ಅವರ ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಸಹಾಯಕವಾದ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ.

ಪಂಪಭಾರತದಲ್ಲಿ ಆಸ್ತಿವಿವಾದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಶೋಷಕ ವರ್ಗವಾಗಿ, ಕೌರವರು, ಶೋಷಿತ ವರ್ಗವಾಗಿ ಪಾಂಡವರು ಕಾಣಬರುತ್ತಾರೆ, ವರ್ಗಕಲಹಗಳನ್ನು ಸೀಮಿತದಲ್ಲಿರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಕೌರವರು ತಮ್ಮ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ಪಾಂಡವರನ್ನು ವಾರಣಾವತಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸುವ ಅನಧಿಕೃತ ಶಾಸನವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅನಂತರ ಪಾಂಡವರನ್ನು ಅಡಗಿಸುವುದಕ್ಕೆ ದಂಡ ಪ್ರಯೋಗದ ಸಿದ್ಧ ಮಾಡಿದ್ದೂ ಪ್ರಭುತ್ವದ ಕ್ರಿಯೆಯೇ ಆಗಿದೆ. ಗುಲಾಮ ಪದ್ಧತಿ ಕೂಡಾ ಪ್ರಭುತ್ವದ ಒಂದು ಅಂಗವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನೂ ಪಂಪಭಾರತದ ದ್ರೌಪದಿಯ ಪಾತ್ರ ನಿರ್ದರ್ಶನವಾಗಿದೆ. ಧರ್ಮರಾಯ ಜೂಜಿನಲ್ಲಿ

ದ್ರೌಪದಿಯನ್ನು ಗುಲಾಮಳಂತೆ ಪಣಕ್ಕಿಡುವುದು, ಸೋತ ನಂತರ ದುರ್ಯೋಧನ ದುಶ್ಯಾಸನು ದ್ರೌಪದಿಯನ್ನು ಗುಲಾಮಳಂತೆ ನಡೆಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಅಮಾನವೀಯ ವರ್ತನಗಳಂತೆ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಸೈರಂದ್ರಿಯನ್ನು ಕಾಮಿಸಿದ ಕೀಚಕನಿಗೆ ಪೂರಕವಾಗಿ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಸುದೇಷ್ಟ ಕೀಚಕನ ಭವನಕ್ಕೆ ತೆರಳಲು ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ ಅವಳನ್ನು ದಕ್ಕಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ರೀತಿ ಗುಲಾಮ ಪದ್ಧತಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ.

ರಾಜಪ್ರಭುತ್ವದಡಿ ಪ್ರಜೆಗಳೂ, ಪುರುಷ ಪ್ರಭುತ್ವದಡಿ ಮಹಿಳೆಯೂ ನಲುಗುವುದನ್ನು ಪಂಪ ಮಹಾಕವಿ ಅತ್ಯಂತ ಜಾಣತನದಿಂದ ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪಂಪ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ಅಸ್ಥಿರತೆಯಿಂದ ಹೊರ ಬರಲು ತಾಪತ್ರಯ ಪಡುವ ಪಾಂಡವರ ಪರಕೀಯತೆಯಿಂದ ನರಳುವಂತೆ ಚಿತ್ರಿಸುವ ಚಿತ್ರ ಹೃದಯವನ್ನು ಕಲಕುತ್ತದೆ. ಜೂಜಾಟದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಸ್ಥಿರತೆಗಾಗಿ ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವಂತೆ ಪ್ರೇರೇಪಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಅಸ್ತಿತ್ವದ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರ ಅಹಿಂಸೆಯಿಂದ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಗಾಂಧೀಜಿ ಮತ್ತು ನೆಲ್ಸನ್ ಮಂಡೇಲಾರವರ ಅಹಿಂಸವಾದ ಪಂಪ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇದು ಜೈನ ಧರ್ಮದ ತತ್ವವಾಗಿಯೂ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಸಾತ್ವಿಕ ಹೋರಾಟದ ಗೆಲುವನ್ನು ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕಾಗಿ ಯುದ್ಧವನ್ನು ಮಾಡಲೇಬೇಕಾದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಮುಂದೆ ನಿಂತಾಗ ಧರ್ಮಯುದ್ಧದ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಮೋಸ ವಂಚನೆಗಳ ದಾರಿ ಹಿಡಿಯುತ್ತದೆ. ಯುದ್ಧ ಅಕ್ರಮದ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಭೀಷ್ಮನ ಸಾವು, ದ್ರೋಣರ ಹತ್ಯೆ ಇದಕ್ಕೆ ನಿರ್ದೇಶನಗಳಾಗುತ್ತವೆ.

ಪಂಪಭಾರತದ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖ ಸೇಡನ್ನು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಯಾವ ಹಂತಕ್ಕಾದರು ಪಾತ್ರಗಳು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತವೆ. ದುಪದ ದ್ರೋಣನಿಂದ ಆದ ಅಪಮಾನಕ್ಕೆ ಸೇಡನ್ನು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ದ್ರೋಣನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವಂತೆ ಶೂರ ಮಗನನ್ನು ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ಪತ್ನಿಯಾಗಬಲ್ಲ ಮಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಶಪಥ ಮಾಡಿ ಪುತ್ರ ಕಾಮೇಷ್ವಿಯಲ್ಲಿ ಅವರನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು ಕಾಣಬಹುದು. ಅರಸೊತ್ತಿಗೆಯನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸುವ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಭಟಿಸುವ ಸಂದರ್ಭಗಳು ಪಂಪಭಾರತದಲ್ಲಿವೆ. ರಾಜಪ್ರಭುತ್ವ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಸಂಬಂಧಿಗಳನ್ನು ನಡಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಅಧಿಕಾರಿ ನೀತಿಗೆ ಕಟುವಾದ ವಿರೋಧ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವ ಎರಡು ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನು ಪಂಪ ಮಹಾಕವಿ ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ದುರ್ಯೋಧನ ಕರ್ಣನಿಗೆ ಪಟ್ಟ ಕಟ್ಟುವಾಗ ಅಶ್ವತ್ಥಾಮ ರಾಜನನ್ನು ರಾಜಧರ್ಮವನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಕರ್ಣ ಅಶ್ವತ್ಥಾಮ ಕ್ಷತ್ರಿಯನಲ್ಲ ಎಂದು ಮರುತ್ತರ ನೀಡಿದಾಗ ದುರ್ಯೋಧನ ಸಾಮ್ರಾಟನಾದರು ಮೌನಿಯಾಗಿ ಅಸಹಾಯಕನಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಾನೆ, ಅಂದರೆ ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರವನ್ನಾಗಿ ನಿರಂಕುಶತ್ವವನ್ನಾಗಿ ಹೇರದೆ ಇತ್ಯಾರ್ಥ ಮಾಡುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದು ಪಂಪ ಮಹಾಕವಿ ರಾಜಕೀಯ ಜಾಣ್ಮೆಯನ್ನು ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರಜ್ಞೆ “ನರಿಯಂತಹ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಸಿಂಹದ ಘರ್ಜನೆಯನ್ನು” ಹೊಂದಿರಬೇಕು ಎಂಬುದನ್ನು ಸಾಬೀತು ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಪಂಪ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ಮೇಲಾಟಗಳು, ಕುಟಿಲತೆಗಳು ಮೂರು ಉದ್ದೇಶಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತವೆ.

1. ಮನುಷ್ಯನ ವ್ಯಸನಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಮುಖಾಂತರ ದುರುದ್ದೇಶ ಸಾಧನೆ?
2. ಬೇರೋಪಾಯದ ಮುಖಾಂತರ ವಿಜಯವನ್ನು ಗಳಿಸುವುದು.
3. ಶಕ್ತಿಯ ಮೂಲಕ ವಿಜಯವನ್ನು ಗಳಿಸುವುದು.

ಜೂಜು, ಯುದ್ಧ, ಬೇಟೆ ಇವು ರಾಜನ ಲಕ್ಷಣಗಳೆಂದು ನಂಬಿದ ಧರ್ಮರಾಯನ ನಂಬಿಕೆ ಕೌರವರ ಹಾದಿಯನ್ನು ಸುಗಮಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಬೇರೋಪಾಯದ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಕೃಷ್ಣ ನಡೆಸುವ ಸಂಧಾನದ ಯತ್ನದಲ್ಲಿದೆ. ಸ್ವಾರ್ಥ, ದ್ವೇಷ, ಅಹಂಕಾರ ರಾಜಕೀಯ ಅಂಗವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಪಂಪ ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸಂಪುಟ-5, ವಿಶೇಷ ಸಂಚಿಕೆ-1, ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್-ಅಕ್ಟೋಬರ್, 2023 ISSN: 2582-2284, ಪು.ಸಂ.81-84.

ಸೂಚ್ಯವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಧಿಕಾರದ ದಾಹ ಎಂಥವರನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟಿಲ್ಲ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಧರ್ಮರಾಯ ನಿದರ್ಶನವಾಗುತ್ತಾನೆ. ದುರ್ಯೋಧನ ತನಗೆ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಾಲು ನೀಡದಿದ್ದರೆ ತಾನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಕ್ರಮವನ್ನು ಯೋಚಿಸುತ್ತೇನೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಪಂಪ ಮಹಾಭಾರತವನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸಿದಾಗ, ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು ಹೀಗೆ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಬಹುದು.

- ರಾಜಕೀಯದ ಸೂಕ್ಷ್ಮಮತೆಗಳು ಪಂಪಭಾರತದ ಹಲವು ಪಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.
- ಪಾಂಡವರಲ್ಲಿ ಕೌರವರಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣನಂಥ ರಾಜಕೀಯ ನಿಪುಣ ಕರ್ಣನಂಥ ಪ್ರತಾಪ ಶಾಲಿಯಾಗ ಉತ್ಸುಕದಂತೆ ಸುಲಕ್ಷಣವಂತನಿರೇ ಪಕ್ಷಪಾತದ ದೋರಣೆ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ.
- ಆಳುವ ವರ್ಗ ಆಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ವರ್ಗವನ್ನು, ಶೋಷಿಸುವ ವಿಧಾನವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ.
- ಗುಲಾಮ ಪದ್ಧತಿ ಪ್ರಭುತ್ವದ ಒಂದು ಅಂಗವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವ ಸೂಕ್ಷ್ಮತೆ ಇದೆ.
- ಮಾನವೀಯ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ರಾಜ್ಯದಾಹ ಕಲಿಸುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವುದು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಪರಾಮರ್ಶನ ಗ್ರಂಥಗಳು

- ಬಿ.ಎಸ್.ಸಾಲಿಮಠ. (2022). ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜಕೀಯ ಚಿಂತನೆ. ಭಾವಿಕಟ್ಟಿ ಪ್ರಕಾಶನ ಕಲಬುರಗಿ.
- ಅನಂತರಂಗಾಚಾರ್. ಎನ್. (2014). ಪಂಪಭಾರತ. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು, ಬೆಂಗಳೂರು.